

Kvinnornas Vingåkersdräkt olämplig Dödar skönheten och ger ont i magen

Ur tidskriften Lördags-Magasinet för den 25 april 1842 finns en verkligt roande skildring med titeln Vingåkers-boarne, som vi återger här. Tidningen ifråga finns bland de kuriosa med Vingåkersanstrykning, som förvärvats till Vingåkers sockenbibliotek.

Wingåkers socken, i Oppunda härad af Nyköpings län, utgör den vestligaste delen af Södermanland, och är liksom inträngd mellan Hjelmaren och Örebro län samt Östergöthland. Dess allmoge skiljer sig i flera afseenden ifrån folket i andra Sveriges landskaper, så att man har lätt för att tro, att den ej ursprungligen varit bosatt på detta ställe; hvilket den äfven sjelf, genom traditionen, ganska väl känner, och gerna berättar, att socknen i fornda tider hetat Wikingåker, samt att de sjelfe härstamma från Vikingar, och höra ej heller ogerna hurusom de, utom sin socken, hedras med Vikingarnes synonymon: Vargar. Deras olika ursprung med sina grannars, och minnet deraf, märker man ännu derigenom, att Wingåkraren ej gerna ingår giftermål i andra socknar, och ej särdeles älskar inflyttande utifrån. Derifrån deras kropps- och ansigtsbildning, som de bibehållit oblandad, och derutaf nästan ett slags familjetycke, som man varseblir hos dem. Männerna äro mer muskulöse och bredaxlede än deras grannar i Östergöthland och Nerike; deras ansigtsform oval, mot hakan något spetsigare; hög panna, rak näsa, hos kvinnorna oftast i samma linea som pannan: huden fin och hvit, håret svart, ögonen blå, hos kvinnorna ofta bruna. Fullkomliga kvinnliga skönheter äro icke sällsynta: vackra karlar någonting alldagligt. Träffar man och Wingåkrare af ett annat utseende, och man har tillfälle att efterfråga deras släktledning skall man merendels redan uti andra och tredje generationen finna ett blandat blod.

"Grofva brott sällsynta"

Wingåkers-allmogens lynne är gladt och muntert, äfven makligt. I sällskap med främmande äro de otvungne och ingalunda, blyge, hvartill deras ständiga resor till en god del bidraga. Snarhittige äro de och rike på svar och infall. Kvinnorna isynnerhet

Här ser vi hur den aktuella valken formas; i bakgrunden kvinnan som skall ha huvudbonaden. De två färdigklädda har liknade hatt under den höga mössan och uppges heta Brita i Söder-spånga och Ingrid i Vannala. (Båda bilderna efter Nordenberg ur Södermanlands hembygdsförbunds arkiv.)

äro nyfikna, inlåta sig gerna i tal med hvarje främmande, hafva en särdeles lätthet att finna uttryck, och äro ofta munviga till en grad, att man må förundra sig. En följd af detta deras lätta lynne är, att grofva brott äro sällsynta, och förekomma de någon gång, skall man vanligtvis finna, att antingen de, som begått dem, eller deras föräldrar, varit annorstädes ifrån inflyttade. Om Wingåkerarens maktighet vittnar hans håg för resor och handel, på vilka han använder sin mesta tid.

Husbonden lemnar omsorgen om åkerbruket åt sin hustru och sitt tjenstefolk, för att sjelf på sitt mjöllass eller sina humlesäckar, eller med sin hvita vadmal, besöka den ena staden och marknaden efter den andra. Ja till och med är det icke ovanligt att hustrun lemnar barn och hushåll i grannarnes vård, för att göra mannen sällskap på hans färder. En nödvändig följd häraf är, att om äfven hans handel, hvilket dock icke alltid är fallet, skulle slå lyckligt ut, den tid och de dagsverken, som nyttigare kunnat användas på jordbruket, förspillas, och att en större välmåga är mindre allmän. Dock denna håg för resor är nu en gång inträngd i hans natur, och har sin symbol i den piska, han bär i handen på sin bröllopsdag, hvilken ingalunda, som man kunde föreställa sig, antyder hans tillkommande husbondevälde, utan resor och färder, såsom hans bestämmelse.

Urgammal och utan tradition när den först blivit vedertagen är

den dräkt, hvars olikhet vid olika åldrar och lefnadsförhållanden är märkvärdig och gör folket okänt. Sedan den åtminstone öfver ett sekel utan förändring begagnats, blef den år 1755 genom Kongl. Förordning stadgad och till form och färg noga bestämd samt böter utsatta för den som uraktlät dess nyttjande. Kärleken till förfäders seder och bruk har dock mer än fruktan för dessa böter bidragit till dess bibehållande. Trogen denna känsla och ej utan en viss stolthet öfver sin urgamla dräkt, bibehåller Allmogen den, äfven ehuru han inser, att den varken är för helsans bevarande den bästa eller för dess landtmannagöromål den tjenligaste.

Att det förra egentligen är fallet med kvinnornas dräkt, det senare med karlarnes, torde vi med ett par ord böra visa. Man har anmärkt att kvinnorna i Wingåker tidigt synas gamla; dertill torde hufvudbonaden mycket bidra.

Den är för skönheten ofördelaktig, dels emedan den allhvilket end. begagnas att fädeles undangömmar håret, ta valkarna o. dels derigenom' att, då håret för detta ändamål kring pannan o. tinnigarna våldsamt drages uppåt, ansigtshuden förslappas och förlorar sin friska färg, skrynklar börja att visa sig och skönheten försvinner. Vid hemsysslor och andra arbeten fästa kvinnorna sin lifrock på ryggen, hvarige-

nom magen blottställes för förkylningar.

Öfver bröstet tillknäppes rocken, liksom lifstycket, med häcktor, nedtrycker derigenom på ett onaturligt sätt barmen och vållar med sin tyngd och sitt tvång den framlutande ställning, som man blir varse hos kvinnor, ofta ej 40 år gamla, samt föranleder just därför de talrika bröstsjukdomar och hektiska åkommor, som i denna trakt bortrycka så många af dem, redan innan de hunnit sin medelålder. I karlarnes klädebonad åter torde den hvita färgen väl vara den minst passande för sådana som sysselsätta sig med kolning, åkerbruk och dylika göromål. Till formen är den påtagligen en resdräkt och antyder dermed till en del sin uppkomst hos en kringvandrande folkstam.

Några utmärkande seder och bruk förekomma ej numera inom denna trakt. De gamla, på traditioner, vidskeppelse eller fördomar grundade sedvanorna börja, här som annorstädes, att småningom försvinna. Det är endast vid vissa betydelsefullare fester och högtider, som ännu några få sådana iakttagas. Vid brölloppen lägger ännu Bruden någon gång en silfverpenning i skon, då hon går till kyrkan, att ej pengar må tryta i boet, och ännu kan man under vigseln få se, huru hon smyger oförmärkt sin fot framom brudgummens för att få välde i huset eller ställer sig, med en ömmare omtanke för framtiden, så nära intill honom som möjligt, att ingen ond ande må kunna träda emellan deras hjertan och störa deras lycka. Vid bröllopsbordet mottages hvarje rätt som inbäres med en egen melodi af spelmannen: skinkan uppträder under sin högtidliga marsch och tårtan under sin. Vid måltiden aflägger bruden på en serskild tallrik några bitar af hvarje rätt, och en tiggare, om också för tillfället bjuden, måste vara till hands att af henne mottaga denna gåfva. Första polskan, varmed hon sedan, anförd af presten, öppnar balen, har i Wingåker ett eget namn jemte egen, sannolikt mycket gammal, melodi. Den heter Höglorfven: anledningen till detta namn kunna vi ej uppgiva. I forna tider har den äfven haft ord, men hvilka nästan alldeles gått förlorade. Innehållet synes varit ett något fritt skämt öfver bruden.

Hustrun Annika vid Damsdal visar här hur den omtalade vardagsdräkten knäpps upp och lämnar »magen bar».